

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

**Кваліфікаційна робота
магістра**

з теми: **«КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
РИТУАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ
(на матеріалі сучасної англійської мови)»**

Виконала: магістрантка 2 курсу,
групи Ang1-M21
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська)
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Англійська мова і
зарубіжна література)
Кузьмова Анастасія Степанівна

Керівник: **Мельник І. В.**,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської мови

Рецензент: **Барбанюк О.О.**,
кандидат філологічних наук, завідувач
кафедри германських мов і зарубіжної
літератури, доцент кафедри германських
мов і зарубіжної літератури

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. РИТУАЛЬНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК ТИП СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ	7
1.1. Комунікація як мовленнєва діяльність.....	7
1.2. Проблеми вивчення ритуального спілкування та його особливостей	12
1.3. Мовленнєвий ритуал та принципи спілкування	18
1.4. Прагматичні аспекти мовленнєвого ритуалу у діалогічному спілкуванні	24
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАТИВНІ СИТУАЦІЇ РИТУАЛЬНОГО СПІЛКУВАННЯ	34
2.1. Комунікативні ситуації в діловому спілкуванні.....	34
2.1.1. Бесіда.....	37
2.1.2. Співбесіда	42
2.1.3. Переговори	47
2.1.4. Знайомство.....	50
2.1.5. Вітання	54
2.2. Комунікативні ситуації в особистісно-побутовому спілкуванні.....	61
2.2.1. Бесіда.....	63
2.2.2. Вітання.....	71
Висновки до розділу 2	74

ВИСНОВКИ.....75

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....78

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ 88

ВСТУП

Сучасний комунікативний простір характеризується багатогранністю та багатоаспектністю комунікативних процесів, що зумовлює різноманіття типів комунікації. Людська комунікація, будучи процесом соціальної взаємодії людей, що спрямований на досягнення комунікативних цілей, умотивованих їхніми потребами, виконує різні функції, слугує формуванню суспільства загалом.

Ритуальне спілкування – тип комунікації, що полягає у дотриманні норм і звичаїв соціально-культурної поведінки. Проблема ритуалу широко досліджувалася в рамках етнографії, антропології, соціології, психології, філософії. Однак у подібних дослідженнях залишаються маловивченими аспекти ритуалу як форми соціальної комунікації. На сьогодні у лінгвістиці існують лише окремі спроби аналізу ритуального спілкування, проте його дослідження із врахуванням досягнень в галузі прагматики, спрямованої на дослідження людського фактору, який займає провідне місце в лінгвістичних розвідках, досі не здійснювалось, що і зумовлює **актуальність** нашого дослідження.

Мета роботи полягає у вивченні ритуального спілкування як форми соціальної комунікації.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- здійснити експлікацію поняття ритуалу загалом та в комунікації зокрема;
- висвітлити прагматичні аспекти мовленнєвого ритуалу у діалогічному спілкуванні;
- виявити принципи ритуалу у мовній комунікації;
- дослідити та проаналізувати комунікативні ситуації ритуального спілкування у діловій та особистісно-побутовій сфері.

Об'єктом дослідження є ритуальне спілкування, **предметом роботи** є ритуальні комунікативні ситуації, що проявляються в різних типах ділового та особистісно-побутового спілкування.

Матеріалом дослідження слугували фільми, серіали, художні твори, які були відібрані методом суцільної вибірки.

Наукова новизна дипломної роботи полягає у комплексному комунікативно-прагматичному дослідженні ритуального спілкування.

Практичне значення полягає у тому, що матеріали дослідження та отримані висновки можуть бути використані при розробці та читанні загальних і спеціальних курсів із мовознавства в розділі семантики, лінгвістичної прагматики, теорії комунікації та в розділі соціології культури.

Методи дослідження. Вибір методів зумовлений змістом дослідження і розв'язуваних завдань. Під роботи були застосовані загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Метод аналізу було застосовано на етапі вивчення різноманітних підходів дослідження феноменів ритуалу та комунікації, визначення основних функцій ритуалу. Завдяки методу суцільної вибірки було зібрано ілюстративний матеріал дослідження. Прагматичний метод використано під час аналізу комунікативних ситуацій ділового та особистісно-побутового мовлення. Метод синтезу використано на етапі формулювання висновків і під час комплексного дослідження мовленнєвого ритуалу.

Апробація результатів магістерської роботи здійснена на X Міжнародній студентській Інтернет-конференції «Англійська мова у міждисциплінарному контексті безперервної освіти» (16-20 травня 2022 р.), звітній конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Публікації. Основні положення й результати дослідження висвітлено у публікації «Ритуальне спілкування як вид соціальної комунікації».

Обсяг і структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного, загальних висновків, списку використаних джерел та списку використаних ілюстративних джерел. Загальний обсяг роботи становить 89 сторінок.

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, описуються об'єкт та предмет

дослідження, визначаються мета, завдання, розкриваються новизна, практичне значення роботи, зазначається її структура та обсяг.

У **першому розділі** було розкрито суть поняття ритуального спілкування, визначені проблеми дослідження мовленнєвого ритуалу та принципів спілкування, розглянуто прагматичні аспекти мовленнєвого ритуалу в діалогічному спілкуванні.

У **другому розділі** розкрито суть понять ділового спілкування та особистісно-побутового спілкування. Проаналізовано бесіду, співбесіду, переговори, вітання та політичне вітання як комунікативні ситуації в діловому спілкуванні, а також бесіду та вітання з елементами звертань як комунікативні ситуації в особистісно-побутовому спілкуванні. Досліджено вербальні та невербальні засоби ритуального спілкування ділового та особистісно-побутового спілкування на матеріалі англomовних фільмів, серіалів, художніх творів.

У **загальних висновках** представлені основні теоретичні положення та практичні результати дипломної роботи.

Список використаних джерел містить 89 позицій.

Список використаних ілюстративних джерел містить 15 позицій.

ВИСНОВКИ

Наше дослідження присвячене вивченню специфіки ритуалу як символічної форми соціальної комунікації. у ході роботи ми здійснили експлікацію поняття ритуалу загалом та в комунікації зокрема; описали прагматичні аспекти мовленнєвого ритуалу у діалогічному спілкуванні; проаналізували принципи ритуального спілкування, дослідили та проаналізували комунікативні ситуації ритуального спілкування у діловій та побутовій сфері. У результаті аналізу наукової літератури було вироблено авторське визначення ритуалу як специфічної форми соціальної комунікації.

Ритуальна форма спілкування – добір символічних фраз, що виражають зв'язок людини з суспільством чи певною соціальною групою в момент комунікативної ситуації. Головним завданням партнерів є підтримка зв'язку з соціумом та відповідність йому. У реальному житті існує безліч ритуальних комунікативних ситуацій, в яких кожен бере участь. Ці мовні ритуали вимагають від учасників лише одного – знання правил тієї чи іншої комунікативної ситуації. Украй важливим моментом співрозмовників при цьому є те, що вони самі стають атрибутами ритуалу. Мета ритуального спілкування – підтвердити свою особистість своїх представлень та думок за допомогою вербального та невербального ритуального спілкування у соціумі.

У першому розділі були визначені проблеми вивчення ритуального спілкування, розкрито суть понять мовленнєвого ритуалу, етикету, принципу ввічливості та принципу кооперації, комунікативного кодексу та прагматичних аспектів мовленнєвого ритуалу.

У другому розділі було проаналізовано різні комунікативні ситуації ритуального спілкування у діловому та особистісно-побутовому мовленні. В межах дослідження ми розкрили суть понять ділового та особистісно-побутового спілкування; показали та проаналізували на практиці приклади комунікативних ситуацій ділового спілкування та специфічних їм форм спілкування таких, як бесіда, співбесіда, переговори, вітання, що відбувалися

між колегами, керівниками та підлеглими, партнерами, політичними особами з фільмів “Вище неба”, “Диявол Носить Прада”, “Міс Конгеніальність”, “Красотка”, “Стажер”; з серіалів “Емілі в Парижі”, “Корона”, а також політичні привітання з політичних новорічних вітань Б.Обами та Дж.Байдена.

Проаналізувавши та дослідивши приклади ділового спілкування вище, ми дійшли висновків, що ритуальне спілкування у діловій комунікації потребує слідування сталих вербальних та невербальних норм етикету, ввічливості та правил поведінки, яких суб’єкти комунікації повинні пам’ятати та своєчасно дотримуватися. Успіх проведення ділових бесід чи переговорів частково залежить від використання ритуального спілкування. Використовуючи його сторони ділової комунікації виказують повагу до співрозмовників, доводять свої серйозні наміри щодо їх зустрічей, показують себе кваліфікованими працівниками своєї справи. Ритуальне спілкування під час вітань, знайомств чи представлень у діловій комунікації, також відіграє значну роль, адже саме в цей час про комуніканта, який вітається чи знайомиться, складається перше враження і від використання ритуального спілкування залежить чи триватиме подальше спілкування його учасників. Також, ми дослідили, що ритуальне спілкування використовується не тільки в діалогічному мовленні, а й в монологічному з використанням перформативів. Новорічні привітання президентів, які ми проаналізували це доводять.

Крім того у другому розділі було проаналізовано різноманітні комунікативні ситуації в особистісно-побутовому спілкуванні, формою для аналізу, яких ми взяли бесіду та вітання з елементами звертання між закоханими парами та друзями також з фільмів “Диявол Носить Прада”, “До зустрічі з тобою”, “У полоні стихії”, “Якщо свекруха — монстер”; серіалів “Відчайдушні домогосподарки”, “Друзі”, “Емілі в Парижі” та книги Anderson P.D. Daddy’s home: book 2.

Проаналізовані та досліджені нами ситуації особистісно-побутової комунікації доводять, що використання вербального та невербального ритуального спілкування у бесіді чи вітанні друзів, знайомих чи закоханих пар

не є сталим та фіксованим як у діловому спілкуванні. Ритуальне спілкування особистісно-побутової комунікації відбувається автоматично, підсвідомо та залежить від емоцій та почуттів, які відчувають комунікатори у момент спілкування. Ритуальне спілкування у особистісно-діловій комунікації може використовуватися без певних норм та правил між комунікантами, головне, щоб вони влаштували дві сторони комунікації і були прийняті між ними (іронічні та саркастичні жарти, підвищення голосу, не стримування вербальних та невербальних емоцій, щира передача почуттів).

Отже, ритуальне спілкування використовується в різних видах комунікації зі своїми особливостями та характерними ознаками. Приклади та їх аналізи, які були згадані вище це довели.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адізес І. Ідеальний керівник : Чому ви не можете стати ним, і що робити з цього приводу : Нова парадигма менеджменту / Пер. з англ. С.Опацької. К. : Вид. дім «Києво-Могил. акад.», 2006. 265 с.
2. Андреева Г. М. Соціальна психологія. С. 105.
3. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 226 с.
4. Битко А. С. Новорічне звернення президента як ритуальний жанр політичного дискурсу. Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2014. Вип. 63. С. 165–172.
5. Білоус М. Чарівні слова / Урок української. 2002. № 10. С. 36-38.
6. Біла О. О. Психологія управління (соціально-психологічний контекст): навч. посіб. / О. О. Біла ; [за ред. О. Я. Чебикіна] ; М-во освіти і науки України, Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського, Каф. заг. дисциплін та упр. освіт. закл.Одеса : М. П. Черкасов, 2008. 229 с.
7. Бобіна О. В. Ділові комунікації і конфліктологія [Електронний ресурс] : метод. вказівки для самост. роботи / О. В. Бобіна. Електрон. вид. комбінов. використ. на DVD-ROM. Миколаїв : НУК, 2011. 1 електрон. опт. диск (DVD-R); 12 см, в контейнері – назва з етикетки диска. Кайдалова Л. Г. Психологія спілкування : навч. посіб. / Л. Г. Кайдалова, Л. В. Пляка; М-во охорони здоров'я України, Нац. фармац. ун-т. Х.: НФаУ, 2011. – 131 с.
8. Бурлачук В. Ф. Символічні системи і конституювання соціального смислу. Автореферат дис. на здобуття вченого ступеня д-ра соціол. наук, спец. 22.00.01. Київ, 2005. 31 с. URL: <http://irbis->

nbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2005/05bvfkss.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення: 26.10.2022).

9. Варій М.Й. Психологія особистості: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
10. Венедиктова В.И., Ділова репутація: особистість, культура, етика, імідж ділової людини., М., 1996 р.
11. Вихованець І.Р. Таїна слова. К.: Рад. школа, 1990. 287с .
12. Ганжуров Ю. Політична комунікація: проблеми структуризації // Політичний менеджмент. 2004. №2(5). С. 121-129.
13. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
14. Герасімова Н. Є. Загальна психологія : практикум / Н. Є. Герасімова; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. 2-е вид. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. – 206 с.
15. Гиценко Т.Б. Етика ділового спілкування : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
16. Гічан І.С. Психотехнологія ділового спілкування: Конспект лекцій / І.С. Гічан, Д.В. Назаренко ; Нац. авіац. ун-т. Каф. психології та педагогіки проф. освіти. К., 2012. 78 с.
17. Давид Робинсон, Доможися від людей найкращого., М., 1994 р.
18. Деревянко Ю. М. Мовленнєвий етикет як етносеміотичний вияв культури. Нова філологія. 2017. № 72. С. 42 – 48.

19. Дерев'янюк Ю. М. Особливості етикету як знакової системи. Нова філологія. 2017. № 70. С. 51 – 58. Статті в наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних
20. Дерев'янюк Ю. М. Мовленнєвий етикет як об'єкт поліаспектного вивчення. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки. 2016. № 1. С. 122 – 131.
21. Дерев'янюк Ю. М. Феномен етикетного простору та його організація. Записки з романо-германської філології. 2018. № 2 (41). С. 20 – 29. Статті в іноземних фахових виданнях
22. Дерев'янюк Ю. М. Мовленнєвий етикет і ввічливість: диференціація понять. Science and Education a New Dimension. Philology. 2018. Т. VI (51). № 176. С. 30 – 34. Наукові праці апробаційного характеру
23. Дерев'янюк Ю. М. Мовленнєвий етикет та ввічливість: диференціація понять. Актуальні проблеми сучасної філології та методики викладання мов у вишах. Харків: ФОП Бровін, 2018. С. 44 – 46.
24. Дерев'янюк Ю. М. Знакова природа етикету та типи етикетних знаків. Актуальні проблеми перекладознавства, текстології і дискурсології: тези доповідей. II Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти. Zaporizhzhia: ЗНТУ, 2019. С. 43 – 45.
25. Дерев'янюк Ю. М. Етикетний простір і його структура. Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Тези доповідей XVI наукової 10 конференції з міжнародною участю. Харків : ХНУ імені В.Н Каразіна, 2019. С. 36 – 39.

26. Ділове спілкування : (Риторика та оратор. мистецтво): Практ. посіб. [Дюмін О.З, Ніколаєва А.О.] ; Наук.-метод. центр вищ. освіти; Харк. держ. техн. ун-т радіоелектроніки. Х., 2011. 176 с.
27. Дмитренко М. Й. Ділове спілкування: норми, принципи, стратегії.: Черкас. ін-т банк. справи Ун-ту банк. справи Нац. банку України. Черкаси : Брама-Україна, 2009. 118 с.
28. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема// Дивослово. 2006. № 5. с. 2-5.
29. Етичні кодекси, їх значення для формування етичної поведінки в організації.
30. URL:http://pidruchniki.com/15941024/menedzhment/etichni_kodeksi_znachen_nya_dlya_f_ormuvannya_etichnoyi_povedinki_organizatsiyi (дата звернення: 26.10.2022).
31. Іванова Е.Н., Ефективне спілкування і конфлікти., С-П., 1997 р.
32. Ільїн В. В. Соціальний простір у вимірах стратегій сучасного мислення / Трансформація засад формування та розвитку особистості в умовах сучасних соціальних викликів. Київ, 2016. С. 14-24.
33. Іщук Н., Іщук С. Поняття комунікації: множинність конотацій Схід. 2017. № 1 (147). С. 97-101.
34. Заболотна Г. О. Новорічне звернення: специфіка українського тексту. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Дні науки Філософського факультету – 2010. Міжнародна наукова конференція (21–22 квітня 2010). Матеріали доповідей та виступів. Частина VI. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2010. С. 39–41.

35. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення: фахове і нефахове спілкування. Донецьк : БАО, 2011. 479 с.
36. Корнєв М. Н., Коваленко Л. Б. Соціальна психологія. К., 1995.
37. Корніяка О. Мистецтво гречності. К.: Либідь, 1995. 94 с.
38. Кудінов Ю. В. Ділове спілкування сучасного керівника : навч. посіб. / Ю. В. Кудімов ; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донбас. держ. техн. ун-т. Алчевськ : ДонДТУ, 2011. 518 с.
39. Курбатов В.И., Мистецтво керувати спілкуванням., Ростову-на-дону, 1997 р.
40. Куренчук Л. С. Психологічні особливості ділового спілкування працівників місцевих органів виконавчої влади : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05 / Куренчук Людмила Сергіївна; М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2013. 20 с.
41. Крижанская Ю. С., Третьяков В. П. Граматика спілкування.
42. Левічева О. Проблема ритуалу в сучасній комунікації : Лінгвістичні студії. 2012. Вип. 27. С. 204–207.
43. Леонова Л. Політичний міт П «І», Львів, 2003. Ч. 30.
44. Мазуркевич О. П., Дячук В. Звичаєві норми етикету в традиційній культурі українців. К. : Вид-во Ліра–К., 2015. 218 с.
45. Майерс Д. Соціальна психологія. 1997.
46. Макиавеллізм і маніпулятивна взаємодія у стосунках студентів та викладачів Пелехатий О. Психологія суспільства. 2012. № 3. С. 176 – 185.

47. Мельничук О. М. Український мовленнєвий етикет: синтаксично-стилістичний аспект: Автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.01 Чернів. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича. Чернівці, 2005. 20 с.
48. Митителло В.Л., Етика й етикет ділової людини., Самара, 1992 р.
49. Мускон М.Х., Альберт М., Хедоури Ф., Основи менеджменту., М., 1992 р.
50. Назаренко О. М. Комунікативно-прагматичний аспект промов Президента України. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Філологія. 2018. № 32. Том 3. С. 102–104.
51. Назаров В.Н., Мелешко Е.Д., Етика: словник афоризмів і виречень., М., 1995 р.
52. Нівня Г. О. Ритуал у ракурсі теорії соціальної комунікації Наукове пізнання: методологія та технологія. 2017. Вип. 2 (39). С. 70-76.
53. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: Підручник: У 2 кн. Кн. 1: Соціальна психологія особистості і спілкування. К.: Либідь, 2008. 576 с.
54. Давиденко В.В. Основи ораторського мистецтва та ділове спілкування сучасного спеціаліста: Навч. посіб. : (Для студ. екон. та юрид. спец.) ; Міжрегіон. акад. упр. персоналом, Вінниц. ін-т. – Вінниця: Власюк, 2009. 168 с.
55. Пасічник О. С. Теорія ритуалів переходу А. ван Геннепа: її зміст та верифікація на прикладі обрядів життєвого циклу. Автореферат дис. на здобут. 233 наук. ст. канд. філос. наук, спец. 09.00.11. Київ, 2009. 16 с.
URL:
http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=ARD&P21DBN=ARD&Z21ID=&Image_file_name=DOC/2009/09p_osojc.zip&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1 (дата звернення: 27.10.2022).

- 56.Подшивайлова Г. М. Мовні засоби маніпулятивного впливу в політичному дискурсі (на матеріалі друкованих російськомовних ЗМІ України) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філол. К., 2009. 20 с.
- 57.Пономарів О. Культура слова. Мовностилістичні поради. – К.: Либідь, 1999. 232 с.
- 58.Потеряхін О.Л. Психологія управлінського спілкування: Навч. посіб. / О.Л. Потеряхін. – К.: Алефа, 2011. 104 с.
- 59.Прохоров А. В., Разлогов К. Э., Рузин В. Д. Культура грядущего тысячелетия Вопросы философии. 1989. № 6. С. 71–74.
- 60.Проценко О. П. Етикет як аксіологічний вимір культури поведінки і спілкування : автореф. дис. ... канд. філ. наук : спец. 09.00.07 О. П. Проценко. – К., 2004. 33 с.
- 61.Радевич-Винницький Я.К. Етикет і культура спілкування. Львів: СПОЛОМ, 2001. 207 с.
- 62.Різун В. В., Непийвода Н Ф., Корнєєв В.М Лінгвістика впливу: монографія . К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 148 с.
- 63.Савчин Т. О. Мова і ділове спілкування : Норми, етикет, діловодство: Навч.-метод. посіб. : [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Терноп. держ. техн. ун-т ім. І.Пулюя. Тернопіль, 2002. 263 с.
- 64.Стахів М. Український комунікативний етикет: Навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2008. 245 с.
- 65.Стельмахович М. Мовний етикет / Культура слова. – К. : Ін -т укр. мови НАН України, 1981. Вип. 20. С. 25–34.

66. Стрій Л. І. Ритуальні жанри українського політичного дискурсу: структурно-семантичний і лівопрагматичний аспекти. Дис. ... на здоб. наук. ступ. канд. філолог. наук. Спец. 10.02.01 – українська мова. Одеса. 2015. 190 с.
67. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л. Л., РОМАНОВСЬКИЙ О. Г., ПОНОМАРЬОВ О. С. Ділова бесіда в системі управлінських технологій: Навч. посіб. з курсу «Сучас. управл. Технології» для студ., що спеціаліз. у сфері управл. діяльн. Нац. техн. ун-т «Харк. політехн. ін-т». Х., 2002. 159 с.
68. Фельдштейн Д., Зінченко Є В. І. Психологія розвитку людини як особистості: Ізбр. тр.: у 2 т. М., 2005. Т. 1.
69. Хархаліс У. М. Звичай, традиція, обряд, ритуал як форми відображення суспільних відносин : Мультиверсум. Філософський альманах. Київ, 2004. № 44. URL: https://www.filosof.com.ua/Jornel/M_44/Harhalis.htm (дата звернення: 01.09.2022).
70. Цимбалюк І. М. Психологія спілкування: Навчальний посібник. – 2-ге вид., випр. та доп. К.: ВД «Професіонал», 2007. 464 с.
71. Чупрій Л. В. Гаспяранц А, Шеломенцев В М. К. : Інтерпрес ЛТД, 2008. С. 66–206.
72. Чмут Т. К. Культура спілкування: Навч. посібник .Хмельницький: ХІРУП, 1996.
73. Шейнов В. П., Конфлікти в нашому житті і їхній дозвіл., Мінськ, 1996 р.
74. Шмидт Р., Мистецтво спілкування., М., 1992 р.
75. Burkert W. Creation of the Sacred: Tracks of Biology in Early Religions. Cambridge (MA), 1996. XII, 255 p.

76. Derevianko I. Frame Structure of Etiquette Situations. The 1st Young Researchers' International Web Conference "Language, Culture, Communication in the Expanding Intellectual Space". Czestochowa, Zaporizhzhia, Lviv, 2019. P. 86 —88. анд. культурології: спец. 26.00.01 / О. Ю. Бучковська. К., 2015. 20 с.
77. Farnell L. R. The evolution of religion: an anthropological study. London, New York, 1905. IX, 234 p.
78. Goldberg R. Performance Art: From Futurism to the Present. Rev. and expanded ed. London, 2001. 232 p.
79. Huxley J. Introduction. Philosophical transactions of the Royal Society of London Series. B, 1996. P. 205– 205.
80. Leach E. Ritual., Leach E. International encyclopedia of the social sciences. New York, 1968. Vol. 13. P. 520–526.
81. Leach E. R. Culture and Communication: The Logic by which Symbols Are Connected. An Introduction to the Use of Structuralist Analysis in Social Anthropology. Cambridge, 1976. 105 p.
82. Leach E. R. Ritual International Encyclopedia of Social Sciences. Vol. 13. Psyc – Samp. New York, 1968. Pp. 520-526.
83. Monter E. W. Ritual, Myth and Magic in Early Modern Europe. Athens, 1984. 184 p.
84. Radcliffe-Brown A. R. Structure and function in primitive society: essays and addresses. London, 1971. VII, 219 p.
85. Rappaport R. A. Ritual and Religion in the Making of Humanity. Cambridge, 2001. XXIII, 535 p.

86. Smith W. R. Lectures on the Religion of the Semites: the Fundamental Institutions. 3rd ed. London, 1927. 718 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Новорічне вітання Б.Обами. веб-сайт. URL: <http://surl.li/dzszsz>
(дата звернення: 07.11.1022).
2. Новорічне вітання Дж.Байдена вебсайт. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases> (Дата звернення: 09.12.2022).
3. Серіал “Відчайдушні домогосподарки”: веб-сайт.URL: <http://surl.li/dzsq>
(дата звернення: 07.12.2022).
4. Серіал “Друзі”:веб-сайт.URL: <https://www.directv.com/tv/FriendsSWpiSHBuTnh1TEU9> (дата звернення: 08.12.2022).
5. Серіал “Емілі в Парижі” : веб-сайт. URL: <http://baskino.me/serial/25938emili-v-parizhe.html> (дата звернення: 07.12.2022).
6. Серіал “Корона” : веб-сайт. URL: <https://rezka.ag/series/drama/14828-korona-2016.html#:t:238-s:2-e:1> (дата звернення 07.12.2022)
7. Фільм “Вище неба” : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/y0pGg1V> (дата звернення 07.09.2022).
8. Фільм “Диявол Носить Прада” веб-сайт. URL: <https://ww4.soap2dayhd.co/film/the-devil-wears-prada-3927/> (дата звернення 07.09.2022).
9. Фільм “До зустрічі з тобою” : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/30pGRWr> (дата доступу 08.11.2022).
- 10.Фільм “Міс Конгеніальність” : веб-сайт. URL: <http://surl.li/dzzwd> (дата доступу 10. 12. 22).
- 11.Фільм “Красотка” : веб-сайт. URL: <https://cutt.ly/80pFrVx> (дата доступу 09.12.2022).
- 12.Фільм “Стажер” : веб-сайт. URL: <https://ww3.fmovies.co/film/the-intern-5615/> (дата доступу 07.12.2022).

- 13.Фільм “У полоні стихії” : веб-сайт. URL: <http://surl.li/dzztq> (дата доступу: 08.12.2022)
- 14.Фільм “Якщо свекруха — монстер” : веб-сайт. URL: <http://surl.li/dzzvg> (дата доступу: 09.12.2022).
- 15.Anderson P.D. Daddy’s home: book 2. Crossroad Press, USA. 2015. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=uLN6BwAAQBAJ&pg=PT150&lpg=PT150&dq> (дата звернення: 07.12.2022).